

VERSLAG VAN DE GENERALE SYNODE D.D. 14 EN 15/11

Omdat een videoverslag en samenvatting van verschillende reportages van de vergadering is te vinden op de website van de PKN wil ik me hier beperken tot hoofdlijnen en persoonlijke impressies van deze wederom interessante en boeiende vergadering. Hier komt de volle breedte van de PKN bijeen om leiding te geven aan de kerk. Vanwege de breedte is het steeds een zoeken naar een balans tussen het geven van ruimte voor nieuwe initiatieven en kerkvormen of het maken van regels wat inperken met zich meebrengt. Samen zoeken naar en vinden van 'een begaanbare weg voor allen'. Bij mijn samenvatting volg ik de agenda van de vergadering. Opdat het enigszins leesbaar is ontikom ik er niet aan hier en daar wat uitleg te geven over de context.

1. **Opening.** Naar goed gebruik beginnen we donderdagochtend met een liturgische opening. Dit keer geleid door Ds Hans van Ark die na 10 jaar werken bij het Landelijk Dienstencentrum terugkeert naar een plaatselijke gemeente en de provinciale politiek. Het thema van de mooie viering is 'De kerk heeft goud in handen'.
2. **Appel nominaal.** Er zijn 58 stemgerechtigde synodeleden (waarvan 18 predikanten) en een twintigtal adviseurs. Hiernaast zijn er vertegenwoordigers van de pers en bij sommige agendapunten meerdere gasten.
3. **Benoemingen.** Dit agendapunt wordt alleen bijgewoond door de stemgerechtigde leden en is niet openbaar. Er worden ook geen TV opnamen gemaakt. Voor verschillende raden en commissies zijn leden benoemd en er is een nieuwe preses gekozen. Zoals ook in de pers is bekend gemaakt is dit Ds. Marco Batenburg uit Gouda. De nieuwe preses kon vanaf het volgende agendapunt de leiding van de vergadering overnemen en deed dit rustig en zelfverzekerd.
4. **Armoederapport.** Door medewerkers van het Dienstencentrum wordt het tweejaarlijkse armoederapport toegelicht. Zoals in de pers is vermeld is dit rapport al op 8 november aangeboden aan Staatssecretaris van Ark. Aan de hand van enkele praktijkvoorbeelden wordt getoond welk goed werk de Diaconieën doen en steeds meer doen terwijl de kerk krimpt. Ook hieraan is in de pers aandacht besteed. De presentatie eindigde met een aanbeveling aan de plaatselijke Diaconieën meer samen te werken met andere en niet alleen christelijke organisaties en de burgerlijke overheid.
5. **Geloofsthema.** Promovenda Martine Oldhoff houdt een knappe inleiding over 'de ziel'. Wat zegt de Bijbel hierover en wat bedoelen we als we het hebben over 'de ziel'. "In de Bijbel vindt je geen eenduidig beeld van de ziel, maar het Bijbels spreken over de geschapen mens die door God geroepen wordt, geeft wel aanleiding om van de ziel te spreken". Martine gebruikt als definitie van 'de ziel' dat wat verwijst naar wat je bedoelt als je 'ik' zegt. Na haar inleiding volgt er een gedachtewisseling over wat het begrip 'ziel' bij ons oproept. Opmerkingen als: ons diepste zelf, een diepere laag en je eigen identiteit. Ook spreken we over wat er met de ziel gebeurt bij een Alzheimer patiënt. Een baby in de baarmoeder heeft die al een ziel? Je kunt zielsveel van iemand houden maar kun je iemand zielsveel haten? Hoe voer je een gesprek op zielsniveau en kan dat wel? Een inspirerende opmerking kwam van een synodelid die zei dat er prachtige gesprekken op gang kwamen toen hij in een kerkenraad vroeg "Wat heeft je echt getroost". De inleiding en nabespreking worden uitgewerkt tot een boekje dat in de gemeenten gebruikt kan worden.
6. **Tussenrapportage werkgroep Ambt.** In de vergadering van mei 2019 is uitvoerig gesproken over het rapport 'Mozaïek van kerkplekken'. In dat rapport worden uiteenlopende vormen van kerk-zijn beschreven, Zie www.protestantsekerk.nl/thema/mozaiek-van-kerkplekken . Van grote en kleine gewone gemeenten tot pioniersplekken, kliederkerken en huisgemeenten. In totaal zo'n 250 nieuwe vormen en dit naast de krimp van de 'traditionele' gemeenten. In de praktijk, met name bij nieuwe

initiatieven, ontstaan daarbij allerlei vragen, fundamentele maar ook praktische. Wanneer ben je eigenlijk kerk?. Wanneer ben je een zelfstandige gemeente binnen de PKN? Heb je ambtsdragers nodig en zo ja hoeveel? Moeten er kerkdiensten worden gehouden? Wie mag er voorgaan en sacramenten bedienen? Mag je financiële handelingen verrichten etc. In de april vergadering is na ampele overwegingen besloten aan welke eisen een kerkplek moet voldoen om een zogenoemde kerngemeente te zijn. Verder is besloten dat een kerngemeente die aan deze eisen voldoet (te toetsen door de Synode) een zelfstandige gemeente binnen de PKN kan zijn en volgens de Kerkorde als buitengewone gemeente wordt gezien (ordinantie 2-5-2). Hiermee is de positie van zo'n nieuwe gemeente kerkordelijk goed geregeld. Over 5 jaar wordt de dan ontstane praktijk geëvalueerd en worden indien nodig aanpassingen voorgesteld.

Een lastiger probleem is de vraag wie in zo'n kerngemeente een kerkdienst mag leiden en de sacramenten bedienen. En wat dan de vereiste opleiding moet zijn. De gemeente is doorgaans klein, met beperkte middelen. In het rapport wordt voorgesteld dat dit een ouderling of diaken mag zijn die daarvoor wel een geëigende opleiding moet krijgen. Alvorens hier besluiten over te nemen werd in april besloten een werkgroep te vormen die zich zou bezinnen op het ambt.

Deze commissie komt nu met een tussenrapport. Na een korte inleiding volgt een discussie over twee stellingen: i) Het onderscheid tussen het ambt van predikant en dat van ouderling en diaken is van groot belang voor een gezonde ambtsvisie en ii) Elke gemeente heeft recht op een voorganger die bevoegd is Woord en Sacramenten te bedienen. In de discussie komt goed naar voren dat er graag ruimte gegeven wil worden maar dat er toch ook wel wat geregeld moet zijn. In de praktijk gebeurt al heel veel, maar moet alles gelegitimeerd en daarmee gesanctioneerd worden? Voor de verkondiging is toch een gedegen opleiding nodig. Ja, maar moet dat perse een academische zijn? Prof. Koffeman, de voorzitter van de werkgroep merkt op dat het ambt van predikant niet afhangt van een academische opleiding. Wereldwijd heeft meer dan de helft van de voorgangers geen academische opleiding. Over de tweede stelling wordt nog opgemerkt dat het niet gaat om het recht van de gemeente maar om de verantwoordelijkheid van de kerk om de mogelijkheden te geven dat in elke gemeente Woord en Sacrament bediend kan worden. De werkgroep komt in de volgende vergadering met haar eindrapport en dan zullen er besluiten moeten worden genomen.

7. Tussenrapport werkgroep 'Werkzaam Vermogen'. In 2015 verscheen het onderzoeksrapport 'krimpende middelen en toch vitaal' waarin op basis van beschikbare cijfers uit de jaarrekeningen 2011 van kerken uit de 3 noordelijke provincies wordt geconcludeerd dat er bij de kerken veel geld is dat echter ongelijkmatig verdeeld is over de gemeenten. Geschreven werd 'veel geld ligt te wachten tot het werkzaam wordt en wordt besteed aan de doelstellingen waarvoor het is gegeven'. De Dienstenorganisatie heeft dit in haar beleidsprogramma opgepikt en als uitvloeisel daarvan is een werkgroep ingesteld die nader moet onderzoeken hoe het zit met de ANBI regels en voorstellen moet doen hoe dat vermogen werkzaam gemaakt kan worden.

Deze werkgroep komt nu met een tussenrapportage. In zijn toelichting maakt prof. Gortemaker, de voorzitter van de werkgroep, allereerst duidelijk dat alle lokale gemeenten samen de kerk vormen en dat het vermogen is bedoeld om werkzaam te worden voor het geheel van de kerk, plaatselijk en landelijk. Het geld dient besteed te worden aan de roeping van de kerk, woordverkondiging en dienst aan de samenleving. Daartussen zit geen waterscheiding. Hij merkt in dit verband ook op dat het werk van een predikant deels diaconaal is. De ANBI regels voor belastingaftrek eisen dat de kerk de verkregen giften ook daadwerkelijk moet uitgeven en niet oppotten voor betere tijden. In de kerkenraad zal gezamenlijk beleid moeten worden gemaakt over de besteding van beschikbare middelen. In de discussie die volgt wordt, mede gevoed door het armoederapport, naar voren gebracht dat het toch erg belangrijk is dat het diaconaal geld beschikbaar blijft voor de doelen

waarvoor het gegeven is. Al was dit, merk ik op, in een tijd dat de taak van de Diaconie veel breder was dan tegenwoordig waar armenzorg voor het overgrote deel een overheidstaak is geworden. Het is, wordt gesteld, weliswaar zo dat de kerkenraad uiteindelijk de begrotingen moet goedkeuren maar formeel kan ze een begroting van Diaconie of Kerkrentmeesters niet amenderen! Opgeroepen wordt dat er richtlijnen worden ontwikkeld voor het mogelijk maken dat diaconaal geld wordt besteed aan het instandhouden van de gemeente. Het kan immers niet zo zijn dat een gemeente niet meer kan bestaan terwijl er nog veel diaconaal geld is. Er wordt een beroep gedaan op de solidariteit van rijke gemeenten met armlastige buurgemeenten. Verwacht wordt dat in de volgende vergadering een eindrapport met concrete voorstellen voorligt waarover besluitvorming kan plaatsvinden. Het GCBB (Generaal College voor Behandeling van Beheerszaken) is gevraagd een rapport te maken over de actuele stand van de vermogens van de PKN gemeenten.

8. Tussenrapport werkgroep kleine gemeenten. Naar aanleiding van het rapport 'Mozaïek van kerkplekken' zijn er in het land verschillende besprekkingsronden geweest. Hierbij werd regelmatig vanuit kleine gemeenten gezegd 'die voorgestelde regelingen voor kerngemeenten willen wij ook'. Het gaat dan om b.v. om het minimum aantal ambtsdragers, voor een kleine gemeente is dat 7 (1p, 2o, 2d en 2 okr) en voor een kerngemeente 4 (1p, 1o, 1d en 1okr). De werkgroep moest onderzoeken welke de mogelijkheden de kerkorde nu al biedt en, als dat nodig is, voorstellen doen voor aanvulling. In het tussenrapport staan prikkelende suggesties die het voor kleine gemeenten mogelijk moeten maken voluit kerk te zijn. Dat een kerkgebouw als 'vierplek' zo lang mogelijk overeind moet blijven wordt onderstreept. Er is veel angst voor verlies van zeggenschap maar ook huiver voor schaalvergroting. Wel kan er veel meer met andere gemeenten worden samengewerkt. Zo zouden ambtsdragers van buiten de gemeente de kerkenraad kunnen versterken. Of specifieke deskundigen die als niet ambtsdrager aan de kerkenraad worden toegevoegd. Moeten er eigenlijk wel twee aparte colleges (Kerkrentmeesters en Diaconie) zijn. In een kerngemeente is er (immers) geen diaconie geëist! Iemand vraagt zich af of we niet te sterk willen vasthouden aan de huidige structuur? In de eerste christengemeenten was er ook (nog) geen structuur! In 5 groepen wordt aan de hand van 4 stellingen van gedachten gewisseld. Deze inbreng zal worden verwerkt in het eindrapport dat in de komende aprilvergadering voor besluitvorming wordt voorgelegd. Hierbij zullen ook de resultaten worden betrokken van besprekingen die de komende maanden in de 11 classes worden gehouden.

9. Gespreksnotitie over de verkiezing van het moderamen. Naar aanleiding van de verkiezing in april 2018 is een werkgroep ingesteld die voorstellen moet doen voor verbetering van de verkiezingsprocedure. In de gespreksnotitie van deze werkgroep worden drie vragen gesteld die we bespreken met het doel de resultaten daarvan te verwerken in de eindrapportage. De eerste vraag is of het wenselijk is dat de preses en assessoren gekozen kunnen worden uit ambtsdragers die geen synodelid zijn. De tweede vraag gaat over de taakverdeling tussen de preses en de scriba. Het is nu zo dat de preses vooral het proces bewaakt terwijl de scriba over de inhoud gaat en het gezicht naar buiten is. Moet dat zo blijven? De derde vraag is of de preses altijd een predikant moet zijn.

Voordat specifiek op de drie vragen wordt ingegaan komt aan de orde dat het moderamen een goede afspiegeling moet zijn van de breedte van de kerk. In dit verband wordt er met nadruk op gewezen dat het erg jammer is dat er nu slechts één vrouw in het moderamen zit.

In de bespreking van de eerste vraag wordt opgemerkt dat je om een evenwichtig moderamen te krijgen wel moet werven van buiten de synode. Dit roept wel praktische problemen op. Heeft het moderamen lid dan stemrecht of moet een ander synodelid dan plaatsmaken? Wordt het geen baantjesschuiverij? Zou het niet wijs zijn een beroepingscommissie te maken bestaande uit synodeleden en niet enkel moderamenleden? Uit een peiling blijkt dat een grote meerderheid van de synodeleden ervoor is dat de moderamenleden worden gekozen uit de leden van de synode.

Over de taakverdeling van preses en scriba wordt opgemerkt dat de preses toch mede het gezicht van de kerk is. Ook heeft een aanpassing van de huidige taakverdeling gevolgen voor de omvang van de aanstelling van de preses die nu 0,6 fte is. Een meerderheid is er voor dat de huidige taakverdeling zo blijft.

Of de preses altijd een predikant moet zijn hangt er ook vanaf welk ambt de assessor I (vice preses) heeft. Om de inhoud goed recht te doen heeft de scriba, die altijd predikant is, een predikant nodig als gespreks- en sparringpartner. Dit hoeft niet perse de preses te zijn. Als de preses ook het gezicht naar buiten is, is het wenselijk dat het een predikant is wordt opgemerkt. Een meerderheid is er voor dat de preses een predikant is.

10. **Sluiting met avondmaalsviering.** Toch weer behoorlijk laat in de avond sluiten we de eerste dag af met een viering van het avondmaal. Een goed gebruik waarbij blijkt dat we als protestanten het lopend avondmaal logistiek nog niet zo goed onder de knieën hebben.

11. **Opening.** Een belangrijk deel van de viering op vrijdagochtend wordt verzorgd door dr. Gustav Claassen, de algemeen secretaris van de Nederduits gereformeerde kerk van Zuid-Afrika. Met deze NG-kerk onderhoudt de PKN een speciale relatie waarover warme en waarderende woorden worden gesproken. In de viering wordt een mooi lied van Stef Bos ten gehore gebracht over Ruth (Mij land is jou land).

12. **Kerkorde.** Ter tafel ligt de tweede lezing van de Kerkorde. In deze tweede lezing zijn alle opmerkingen uit de classes op de eerste lezing van november 2018 verwerkt. Na toelichting en korte discussie gaat de synode unaniem akkoord met de tweede lezing die daarmee is vastgesteld.

13. **Beleidskader kerngemeenten.** Bij de besluitvorming over 'Mozaïek van kerkplekken' in april 2019 is opgemerkt dat een en ander wel goed geregeld moet zijn. Ter besluitvorming ligt nu een uitvoerig stuk voor waarin per kerkorde artikel wordt toegelicht hoe dat artikel dan voor een kerngemeente toegepast moet worden. In de discussie wordt vooral aandacht gevraagd voor de bijzonderheid dat we nu een set regelingen vastleggen terwijl er nog geen besluitvorming heeft plaatsgevonden over het ambt en dan vooral wie er in een kerngemeente mag voorgaan en sacramenten bedienen en wat de bijbehorende opleiding dient te zijn. Dit probleem wordt onderkend en toegezegd wordt dat, zodra er besluitvorming is over het ambt, die besluiten per direct van kracht zijn!. Hiernaast zijn er zorgen over het onbezoldigd voorgaan in vieringen van kerngemeenten. Ook is er de wens dat de kerngemeenten ingebed blijven in de omliggende gemeenten. Verder wordt gepleit om de regelingen voor het voorgaan en bedienen van de sacramenten van een 'voorganger-ambtsdrager' in een kerngemeente, een kerkelijk werker in een 'gewone' of kleine gemeente en de voorganger op een pionier plek zoveel mogelijk gelijk te maken.

Uiteindelijk wordt het voorgestelde beleidskader met enkele wijzigingen vastgesteld.

Opgemerkt moet worden dat er door de wijze van vergaderen plenair geen discussie plaatsvindt tussen de synodeleden onderling maar steeds tussen een synodelid en het moderamen (de scriba) of de inleider.

14. **Schuilplaats in de wildernis.** Als vervolg op de indringende gesprekken in de synodevergadering van april heeft een werkgroep het rapport 'werk aan de schuilplaats' opgesteld. Dit gaat over hoe om te gaan met en het voorkomen van grensoverschrijdend gedrag en seksueel misbruik in de gemeente. Het bewaken van de grens tussen intimiteit en nabijheid. Het rapport geeft een groot aantal aanbevelingen die door het moderamen aan de synode ter besluitvorming worden voorgelegd. Zie ook www.protestantsekerk.nl/thema/veilige-gemeente/ Het meest in het oog

springende besluitvoorstel, dat ook in de pers royaal aandacht heeft gekregen, is het voorstel dat de gemeenten voor alle voorgangers, kerkelijk werkers en vrijwilligers/ambtsdragers die met kwetsbare personen in aanraking komen een VOG (verklaring omtrent gedrag) moeten hebben. Onderkend wordt dat dit nog geen garantie is dat er geen grensoverschrijdend gedrag meer is maar hiervoor wel een wezenlijke bijdrage is. Een ander voorstel is het aanstellen van vertrouwenspersonen, het vaststellen van een gedragscode en hanteren van het bestaande protocol. In een motie hebben wij (uit NH) gevraagd te onderzoeken of de voorstellen uit het rapport als verplicht onderdeel van de permanente educatie kunnen worden opgenomen. Deze motie wordt door het moderamen overgenomen. Het totale besluitvoorstel wordt unaniem aangenomen door de synode.

15. **Kerkcampus.** In de aprilvergadering lag een voorstel van de dienstenorganisatie ter tafel om de locatie in Utrecht, waar het dienstencentrum is gehuisvest, te ontwikkelen tot een kerkcampus. Dit was o.a. bedoeld om de samenwerking tussen de MUO's (Modalitaire UitvoeringsOrganisaties) en andere christelijke organisaties vorm te geven. In de aprilvergadering waren we erg kritisch op dit voorstel met opmerkingen als 'maken we zo geen christelijke bubbel', 'hoeveel gaat dat kosten', 'wat levert het op voor de plaatselijke gemeenten'. Het Dienstencentrum heeft de opmerkingen ter harte genomen en legt aan de synode een vervolgotitie voor waarin een voorzigtiger en minder vergaande koers wordt uitgezet. De campus is geen doel op zich maar een middel om de doelstelling van het dienstencentrum, ondersteuning van de plaatselijke gemeenten, te realiseren. Omdat duidelijk is geworden dat de dienstenorganisatie niet alle kennis in huis heeft om alle vragen van lokale gemeenten te beantwoorden dient gezocht te worden naar samenwerking en uitwisseling van expertise op basis van een relatie en gezamenlijk doel. In de vervolgotitie wordt voorgesteld een projectleider aan te stellen voor twee dagen per week die een verkenning uitvoert naar de uitwerking van dit zogenoemde ecosysteem. Met deze voorzichtige aanpak stemt de synode in.

16. **Eindrapportage Kerk 2025.** Lieuwe Giethoorn, de projectleider van de 'regiegroep Kerk 2025' heeft, ter afronding, een mooi overzicht geschreven van het proces Kerk 2025. Over het algemeen, zegt Lieuwe, is het doel 'focus aanbrengen' en 'dingen loslaten' wel bereikt. Problemen zijn er nog wel met de Ringen die niet overal goed van de grond komen. Iets algemener gesteld zegt Lieuwe dat hij een gebrek aan het verlangen om samen kerk te zijn als 'het' probleem ziet.

17. **Afscheid synodeleden.** We nemen afscheid van 9 synodeleden. Hierbij ook 'onze' afgevaardigde Jasper Engel. Dit betekent dat voor maart 2020 een nieuwe afgevaardigde moeten vinden.

18. **Sluiting.** De vergadering wordt besloten met een korte viering.